

Tedavi ve Denetimli Serbestlik Tedbiri Uygulamasının Etkililiğinin İncelenmesi (Sakarya İli Örneği)

Şükrü ADA (*)
Adem PEKER (**)

Özet: Bu araştırmanın amacı, Sakarya ilinde tedavi ve denetimli serbestlik tedbiri uygulamalarının etkililiğini ortaya koymaktır. Araştırmanın çalışma evrenini, 276 kişi oluşturmaktadır. Araştırma verileri, 2009 yılında Sakarya Denetimli Serbestlik ve Yardım Merkezi Şube Müdürlüğünde, tedavi ve denetimli serbestlik tedbirine tabi olan 90 kişiye uygulanan anket sorularıyla elde edilmiştir. Araştırmada kullanılan anket formu, araştırmacı tarafından geliştirilmiştir. Araştırmada toplanılan veriler, nicel ve nitel analiz teknikleri ile değerlendirilmiştir. Araştırma sonucunda uyuşturucu veya uyarıcı madde kullanımının nedenleri daha çok sıkıntıdan kurtulma ve arkadaş ortamından kaynaklandığı görülmektedir. Tedavi ve denetimli serbestlik tedbirinin uygulamasının suçu önlemede etkili olduğu, uygulamadan yararlanan kişilere olumlu faydalar sağladığı görülmüştür.

Anahtar Kelimeler: Tedavi ve denetimli serbestlik tedbiri, uyuşturucu madde kullanma

Investigation of the Effectiveness of Treatment and Practice Probation Lightly (Sakarya Sample)

Abstract: The purpose of this study is to investigate the affects of treatment and probation in Sakarya. The nature of the study consists of, 276 people. For this purpose, in the 2009 the survey was applied to 90 person' who is in Sakarya Probation and Help Central Department. The survey that was used in the research was developed by investigator. The collected data was analysed by using with quantitative and qualitative analysis technigues. The participats explained that the reason of drug and stimulant were because of getting rid of trouble and negative friendship. It was obtainal tht the treatment and probation were generally effective on preventry crime.

Keywords: Treatment and probation, drug using

*) Yrd. Doç. Dr. Atatürk Üniversitesi Kazım Karabekir Eğitim Fakültesi, Eğitim Yönetimi, Teftişi, Planlaması ve Ekonomisi ABD. (e-posta: sukruada@atauni.edu.tr)

***) Sakarya Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Anabilim Dalı Doktora Öğrencisi. (e-posta: adem.peker@hotmail.com)

Giriş

Geçmişteki ceza infaz anlayışında cezaevleri, suç işlemiş kişileri dört duvar arasında saklamaya yarayan yerler olarak kabul edilmekteydi. Suçlu, toplumdan soyutlanarak yalnız cezaya değil aynı zamanda unutulmaya da mahkûm ediliyordu. Bu anlayışta hükümlülere ne kadar az ilgi gösterilirse cezanın o kadar etkili olacağı düşünülüyordu (İpek, 2005). 19. yüzyıla gelindiğinde, bu cezaların infazı ile hükümlüyü yeniden topluma kazandırmaktan çok, toplumdan uzaklaştırmaya yönelik bir etki meydana getirdiği, bu nedenle cezalara son çare olarak başvurulması gerektiği ortaya çıkmış ve basit suçluluk alanlarında alternatiflerin de olması gerektiği konusunda arayışlara neden olmuştur (Güngör, 2008). Sims ve Jones (1997) hapis cezası yerine alternatifler bulmak büyük ihtiyaç olduğunu belirtmiştir.

Suç işlemiş olan kişilerin toplumla bağlantısının sürekli hale getirilebilmesi onların yeni ceza infaz anlayışları oluşturularak bu doğrultusunda değerlendirilebilmesi, topluma kazanç olarak geri verilebilecektir.

1841 yılında John Augustus'un Amerika Birleşik Devletlerinde suçlu kişiler için uyguladığı yöntem denetimli serbestliği uygulamasının yaratıcı düşüncesi olarak kabul edilmektedir (Scoobey, 2006). Ülkemizde ise 2005 tarihinde 5402 sayılı kanunla adalet bakanlığı ceza tevkifleri genel müdürlüğüne bağlı denetimli serbestlik hizmetlerinden sorumlu daire başkanlığı ve buna bağlı 133 denetimli serbestlik ve yardım şube müdürlüğü olarak teşkilatlanmıştır (Nursal, 2002). Bu teşkilatlanmanın sürekli eğitim kurumlarıyla işbirliği halinde çalışır durumda olması, denetimli serbestlik hizmetlerinin bilimsel ve dinamik olmasına katkı getirebilecektir.

Çolak ve Altun (2006)'a göre, denetimli serbestlik, kişinin işlediği bir suç nedeniyle tutuklanması ya da mahkemece hakkında mahkûmiyet kararı verilmesi sonucunda cezaevine girmesi yerine, cezasını toplum içerisinde gözetim ve denetim altında çekmesini ifade etmektedir. Buna göre, denetimli serbestlik uygulamasının alternatif bir infaz sistemi olduğu düşünülmektedir. Nursal (2002) ise denetimli serbestlik sistemini, doğrudan doğruya hapis dışı alternatif yaptırımlara mahkûm edilen kişilerin düzenli olarak belirli bir merkezdeki elemanların denetimi, gözetimi veya tedavisine bağlı olarak belirlenen uygulamalara tabi olması şeklinde belirtmektedir. Bu uygulama biçimlerin bireylerin bilişsel, duyuşsal ve beceri boyutundaki davranışlarının istendik olmasına destek verebilecektir.

Denetimli serbestlik, çocuk ve yetişkin suçlular için hapis cezasına alternatif olan toplum temelli bir ıslah programıdır. Amerikan Baro Birliği'nin belirttiğine göre, denetimli serbestlik, hapiste olmayı içermeyen, bazı şartları üzerine yükleyen, hükümlü eğer şartları yerine getirmeyip, kanuna aykırı hareket ederse, tekrar hüküm vermeyi saklı tutan bir kanundur (Waller, 2003). Denetimli serbestlik, Adalet Bakanlığı'nın kişiyi tutuklamak yerine kişinin özgürlüğünü ve bazı aktivitelerini kısıtladığı bir kanundur (Florida Department of Juvenile Justice, 2009). Bu sistem ile şüpheliye ve sanığa, belirlenecek olan deneme süresinde sosyal çevrelerinden koparılmadan toplumda kalma şansı verilerek, toplum düzenini sağlayan kurallara uyma isteklerini ispat etme fırsatı sunmaktadır (Clear

ve George, 1994). Sosyo-ekonomik ve eğitim uygulamaları bakımından ileri ülkeler de şüpheli ve sanık durumundaki kişilerin toplumla kalma durumunun toplumsal düzenin devamlılığı bakımından önemine dikkat çekmektedirler.

Duman (2009), denetimli serbestliğin genel amacını; toplumun huzur ve mutluluğunu sağlamak, suç işleyen insanları ıslah ederek yeniden üretken bireyler olarak toplum arasındaki onurlu yerini almasına yardım etmek olarak ifade etmiştir. İlk uygulamaların başladığı 1800’lü yıllardan günümüze denetimli serbestlikte önemli değişiklikler meydana gelmiştir (Whitehead ve Braswell, 2000). Rehabilitasyon ve kontrol etme 1970’lere kadar denetimli serbestliğin amaçları olmaya devam etmiştir (Ellsworth, 1990). 1970-1980 yılları arasında hapsedme alternatifi ve suçu azaltma, hükümlerin değişmesi ile özel program şartları, hüküm olarak denetimli serbestlik kuralları hapsedilme riski ve yeniden hapsedilme riski daha fazla ön plana çıkmıştır (Smith, 2001). Son yıllarda ise elektronik izleme, yoğun süpervizyon, ev hapsi, zararın telafisi programları, mağdur suçlu uzlaştırması gibi yargı alanında çok çeşitli uygulamalar gelmiştir (Whitehead ve Braswell, 2000).

Denetimli serbestlik çok geniş bir alanda hizmet vermektedir. Bu bağlamda, tutuklama tedbiri yerine adli kontrol tedbirinin uygulanması, kısa süreli hapis cezası yerine eğitim kurumuna devam veya parkta, yaşlı bakımevlerinde çalışma gibi kamuya yararlı bir işte çalıştırma yaptırımının verilmesi ile hükümlülerin cezası, sosyal çevresinden kopmadan, okulundan ve ailesinden uzaklaşmadan, uzmanların gözetiminde toplum içinde yerine getirilmektedir (Bozkurt, 2008). Denetimli serbestlik uygulamaları bireylerin topluma hizmetin algısını geliştirilmesine katkı verebilir.

5237 sayılı Türk Ceza Kanunundaki denetimli serbestlik ile ilgili maddeler kısa süreli hapis cezasına adli para cezası, mağdurun ve kamunun zararının giderilmesi, bellilardan yoksun bırakılma, kullanmak için uyuşturucu veya uyarıcı madde satın alan, kabul eden veya bulunduran kişilere tedavi denetimli serbestliği, koşullu salıverme gibi seçenekler uygulanmaktadır. Bozkurt (2008) sistemin güttüğü amaçlar ve sunduğu hizmetler içerisinde madde kullanan hükümlülerin rehabilite edilmesi ve madde bağımlılığının neden olduğu zararı önlemeye yönelik hizmetler tedavi ve denetimli serbestlik hizmetlerini oluşturduğunu ifade etmektedir.

Tedavi ve denetimli serbestlik tedbiri 5237 sayılı Türk Ceza Kanunu’nun (TCK) 191. maddesinde öngörülen “Kullanmak için uyuşturucu veya uyarıcı madde satın almak, kabul etmek veya bulundurmak” suçundan dolayı haklarında DS Kararı verilmesidir. 5237 sayılı TCK’nun 191. maddesi ve 5271 sayılı CMK’nun 109. maddesi kapsamındaki kişilerin; “Denetimli serbestlik bürolarınca düzenlenmiş sevk belgeleri ile birlikte -bünyesinde ruh sağlığı ve hastalıkları uzmanı görev yapan ve laboratuvar imkânları yönüyle desteklenmiş- devlet hastanelerine yönlendirilmeleri” ve “Bu hastanelerde ilk muayene ve takiplerinin yapılarak laboratuvar ve klinik bulgulara göre bağımlı olduklarına karar verilen kişilerin ruh sağlığı ve hastalıkları uzmanınca belirtilen madde bağımlılığı tedavi merkezlerine sevk edilmeleri” öngörülmektedir (TCK, 2010).

Hükümlünün sağlık kuruluna sevk edildiği tarihin tedavi ve denetimli serbestlik tedbirinin başlama tarihi olup; bu tarih denetim görevlisinin hükümlüye yönelik psiko-sosyal

desteğe başlama tarihi olarak da ifade edilebilir. Bu sürecin ilk aşamasında “Değerlendirme Formu” ve “Madde Kullanım Listesi” çerçevesinde sanık ve hükümlünün uyuşturucu ve uyarıcı madde kullanmasının nedenleri, etki ve sonuçları hakkında ayrıntılı değerlendirme yapılarak on gün içinde denetim planı hazırlanır ve müdahale süreci içinde ortaya çıkan sorun alanlarına göre müdahale yöntemleri uygulanır (Bozkurt, 2008).

Türk Ceza Kanunu'nun 191.maddesine göre, uzman, güvenlik tedbirinin uygulama süresince, kişiyi uyuşturucu veya uyarıcı maddenin kullanılmasının etki ve sonuçları hakkında bilgilendirir, kişiye sorumluluk bilincinin gelişmesine yönelik olarak öğütte bulunur ve yol gösterir; kişinin gelişimi ve davranışları hakkında üçer aylık sürelerle rapor düzenleyerek hâkime verir. Tedavi süresince devam eden denetimli serbestlik tedbirine, tedavinin sona erdiği tarihten itibaren bir yıl süreyle devam edilir (TCK, 2010).

Denetimli serbestlik hizmetlerinin etkin ceza adalet sistemine önemli katkısı olduğu görülmektedir. Denetimli serbestlik sisteminin önemi, denetimli serbestlik uygulamalarının etkililiğinin değerlendirilmesinin gerekliliğini ortaya çıkartmaktadır. Denetimli serbestlik sisteminin ne oranda faydalı olduğunun, amacına ne oranda ulaşıldığının ve bu süreçte karşılaşılan sorunların ortaya konması denetimli serbestlik sisteminin geliştirilmesine önemli katkılar sağlayabilir (Babaoğlu, 2008).

Bu doğrultuda bu araştırmanın amacı, uyuşturucu veya uyarıcı madde kullanma nedenlerini belirlemek, tedavi ve denetimli serbestlik tedbiri uygulamalarının etkililiğini, kazandırdıkları ve olumsuz yönlerini bu uygulamadan yararlananların görüşlerine dayalı olarak ortaya koymaktır.

I. Yöntem

A. Araştırmanın Deseni/Modeli

Bu araştırma, hem betimsel tarama yöntemiyle hem de nitel yöntemle incelenen karma desenli bir çalışmadır. Karasar (2005) betimsel tarama modellerini geçmişte ya da halen varolan bir durumu var olduğu şekliyle betimlemeyi amaçlayan araştırma yaklaşımları olarak belirtmiştir. Yıldırım ve Şimşek (2006) nitel araştırmayı, gözlem, görüşme ve doküman analizi gibi nitel veri toplama yöntemlerinin kullanıldığı, algıların ve olayların doğal ortamda gerçekçi ve bütüncül bir biçimde ortaya konmasına yönelik nitel bir sürecin izlendiği araştırma olarak tanımlamaktadır.

B. Çalışma Grubu

Araştırmanın çalışma evreni, Sakarya Denetimli Serbestlik ve Yardım Merkezi Şube Müdürlüğünde, tedavi ve denetimli serbestlik tedbirine tabi olan 276 kişi oluşturmaktadır. Araştırma da araştırmacıya zaman ve ulaşılabilirlik açısından kolaylık sağlayan uygun (convenience) örnekleme yöntemi (Bayram, 2009) kullanılarak 90 katılımcı üzerinde gerçekleştirilmiştir. Araştırma, sağlık kuruluşundaki tedavi tarihinin bitiminden itibaren en az iki ay Denetimli Serbestlik ve Yardım Merkezi Şube Müdürlüğüne görüşmeye gelen kişiler üzerinde yürütülmüştür. Katılımcıların kişisel özellikleri ile bilgiler tablo 1’de gösterilmiştir.

Tablo 1: Katılımcıların Kişisel Özelliklerine İlişkin Frekans ve Yüzdeler

Değişkenler		f	%
Cinsiyet	Kadın	2	2.2
	Erkek	88	97.8
Yaş	19-25	25	27.8
	26-35	36	40
	36-45	14	15.6
	46-55	12	13.3
	56-65	3	3.3
Eğitim	İlköğretim	33	36.7
	Ortaokul	28	31.1
	Lise	23	25.6
	Üniversite	5	5.6
	Yüksek Lisans	1	1.1
Medeni Durum	Bekar	39	43.3
	Evli	46	51.1
	Boşanmış	5	5.6
Yaşanılan Yer	Köy	20	22.2
	İlçe	28	31.1
	Büyükşehir	42	46.7
Meslek	Öğrenci	5	5.6
	Esnaf	18	20
	Özel Sektör	12	13.3
	Serbest Meslek	35	38.9
	Çiftçi	15	16.7
	Şoför	3	3.3
	Devlet Memuru	1	1.1
	Ev Hanımı	1	1.1
Ailede Sabıkası Olan Var mı?	Evet	14	15.6
	Hayır	76	84.4
Ailede Uyuşturucu Kullanımı Alkolizm,Kumar Oynama Gibi Bir Alışkanlık Var mı?	Evet	13	14.4
	Hayır	77	85.6

C. Veri Toplama Aracı

Araştırmacı tarafından katılımcılara uygulanmak üzere yapılandırılmış ve açık uçlu sorulardan oluşan anket formu hazırlanmıştır. Anket formunda 15 yapılandırılmış soru, 3 tane de açık uçlu soru bulunmaktadır. Anket soruları oluşturulurken uzman kişilerin görüşlerinden yararlanılmıştır.

D. Verilerin Analizi

Verilerin analizinde betimsel ve içerik analizi yöntemleri kullanılmıştır. Anket formunda yer alan 15 yapılandırılmış soru nicel araştırma yöntemlerinden frekans ve yüzde-ler hesaplanarak, diğer açık uçlu sorular ise nitel araştırma yöntemlerinden içerik analizi ile analiz edilmiştir. İçerik analizinde temelde yapılan işlem, birbirine benzeyen verileri belirli kavramlar ve temalar biçiminde düzenleyerek, bir araya getirerek ve bunları okuyucunun anlayabildiği bir biçimde düzenleyerek yorumlamaktır. Böylece içerik analizinde daha derin bir işlem gerçekleşir, kavram ve temalarla sonuç keşfedilir (Yıldırım ve Şimşek, 2008).

II. Bulgular

Araştırmada elde edilen bulgular aşağıda verilmiştir.

A. Ankette açık uçlu sorular, “Uyuşturucu veya uyarıcı madde kullanımının sebebi nedir?” soruna verilen yanıtlar kavramsal kategorilere gruplanarak verilmiştir. Bu kategoriler tablo 2’de yer almaktadır.

Tablo 2: Uyuşturucu veya Uyarıcı Madde Kullanımının Nedenlerine İlişkin Kavramsal Kategoriler, Frekans ve Yüzdeler

Kavramsal Kategoriler	f	%
Sıkıntidan kurtulma	37	41.1
Arkadaş ortamı	26	28.9
Arayış	16	17.8
Özenti	9	10
İşsizlik	2	2.2
Toplam	90	100

Katılımcıların uyuşturucu veya uyarıcı madde kullanımının nedenlerini sıkıntidan kurtulma (%41.1), arkadaş ortamı (%28.9), arayış (%17.8), özenti (%10) ve işsizlik (%2.2) olarak göstermişlerdir. Araştırmaya katılanlar uyuşturucu veya uyarıcı madde kullanımının nedenlerini aşağıdaki ifadelerle belirtmişlerdir:

“Geçici rahatlama, sıkıntidan kurtulma”, “Dertleri unutturma”, “Arkadaş ortamından kaynaklandı”, “Boşluk, her anlamda boşluk”, “Mutlu olmak için kullandım.”

B. Araştırmada katılımcıların anket sorularına verdikleri yanıtlara ilişkin frekans ve yüzdeleri (%) tablo 3’de yer almaktadır.

Tablo 3: Katılımcıların Anket Sorularına Verdikleri Yanıtlara İlişkin Frekans ve Yüzdeler

Anket Soruları	f	%
Tedavi Denetimli Serbestlik Kararının Nedeni	Uyuşturucu Madde Kullanma	39 43.3
	Uyuşturucu Madde Bulundurma	23 25.6
	Uyuşturucu Madde Bulunan Ortama Girme	14 15.6
	Uyuşturucu Madde Satın Alma	14 15.6
TDS Tedbirinden Sonra Suçla İlgili Düşünceler	Pişmanım	59 65.6
	İftira	3 3.3
	Masumum	12 13.3
	Suçluyum	11 12.2
	Kader kurbanıyım	5 5.6
Cezanızı Nerde Çekmek İstersiniz?	Tedavi kuracağım bir kurumda	18 20
	Topluma yararlı olacak bir şekilde	70 77.8
	Bana bırakılsın	1 1.1
	Evimde	1 1.1
Yaşadığımız Yer Suç İşleme nize Neden Oluyor mu?	Evet	11 12.2
	Hayır	63 70
	Kısmen	16 17.8
Arkadaşlarınız Suçlu Davranışları Tetikliyor mu?	Evet	24 26.7
	Hayır	49 54.4
	Kısmen	17 18.9
Tedavi Denetimli Serbestliği Suçu Önlemede Etkili midir?	Evet	65 72.2
	Hayır	10 11.1
	Kısmen	15 16.7
TDS Tedbiri Uygulamasında Yapılan Rehberlik Hizmetlerini Yeterli Buluyor musunuz?	Evet	76 84.4
	Hayır	6 6.7
	Kısmen	8 8.9

Tablo 3 incelendiğinde katılımcıların %43.3'üne uyuşturucu madde kullanmadan, %25.6'sına uyuşturucu madde bulunan ortamına girme, %15.6'sına uyuşturucu madde satın alma ve %15.6'sına uyuşturucu madde bulundurmada dolaylı tedavi ve denetimli serbestlik kararının verildiği; tedavi ve denetimli serbestlik tedbirine tabi tutulduktan

sonraki düşüncelerinin ne olduğuna dair soruya “pişmanım” %65.6, “iftira”, %3.3, “masumum” %13.3, “suçluyum” %12.2, “kader kurbanıyım” %5.6 olduğu görülmüştür. Cezasını tedavi göreceği bir kurumda çekmeyi tercih edenler %20, topluma yararlı olacak bir şekilde çekmeyi tercih edenler %77.8, kendine bırakılmasını tercih edenler %1.1 ve evinde cezasını çekmeyi tercih edenler %1.1’dir.

Yaşanılan yerin suç işlemeye neden olduğunu ifade edenlerin oranı %12.2, ifade etmeyenlerin oranı %70, kısmen ifade edenlerin oranı ise %17.8; katılımcıların %26.7’si arkadaşlarının suçlu davranışları tetiklediğini, %54.4’ünün tetiklemediğini, %18.9’unun kısmen tetiklediğini; katılımcıların %72.2’sini tedavi ve denetimli serbestliğin suçu önlemede etkili olduğunu, %11.1’i etkili olmadığını, %16.7’sinin kısmen etkili olduğunu; yine tedavi ve denetimli serbestliği uygulamasında yapılan rehberlik hizmetlerini yeterli bulanlar %84.4, yetersiz bulanlar %6.7, kısmen yeterli bulanlar %8.9 olduğu görülmüştür.

C. Ankette açık uçlu sorulan, “tedavi ve denetimli serbestlik tedbiri size neler kazandırdı?” soruna verilen yanıtlar kavramsal kategorilere gruplanarak verilmiştir. Bu kategoriler tablo 4’de yer almaktadır.

Tablo 4: Tedavi ve Denetimli Serbestliği Tedbirinin Kazandırdıkları İlişkin Kavramsal Kategoriler, Frekans ve Yüzdeler

Kavramsal Kategoriler	f	%
Sağlıklı olma	29	32.2
Uyuşturucu madde kullanmama ile ilgili farkındalık kazanma	28	31.1
Kişisel gelişime katkı sunma	17	18.9
Aile ve sosyal çevre ile ilişkilerde düzelme	7	7.8
Hiçbir şey	9	10
Toplam	90	100

Katılımcılar tedavi ve denetimli serbestlik tedbirinin sağlıklı olma (%32.2), uyuşturucu madde kullanmama ile ilgili farkındalık kazanma (%31.1), kişisel gelişime katkı sunma (%18.9), aile ve sosyal çevre ile ilişkilerde düzelme (%7.8) kategorilerinde kendilerine yarar sağladığını belirtirken; katılımcıların %10’uda tedavi ve denetimli serbestlik tedbirinin hiçbir şey kazandırmadığını belirtmiştir.

Katılımcıların tedavi ve denetimli serbestlik tedbirinin kazandırdıklarına ilişkin görüşlerini aşağıdaki ifadelerle belirtmişlerdir:

“Hayata bakış açısını ve daha düzgün insanlarla arkadaşlık etmemin bana daha yararlı olabileceğini anladım. “Uyuşturucudan uzak durmam gerektiğini öğrendim.” “Biraz daha sosyallik, sorumluluk alma ve yapılması gereken şeyleri yapmak esrarı bırakmama sebep oldu

“İlk önce işimi ve sorumluluğumu ve hayata bakış açımı değiştirdi ve yaptığımı ne kadar yanlış olduğunu anladım.”

D. Anketteki diğer açık uçlu soruda “tedavi ve denetimli serbestlik tedbirinin olumsuz yönleri var mıdır? Varsa bunlar nelerdir?”, soruna verilen yanıtlar kavramsal kategorilere gruplanarak verilmiştir. Bu kavramsal kategoriler tablo 5’de gösterilmiştir.

Tablo 5: Tedavi ve Denetimli Serbestliğin Tedbirinin Olumsuz Yönlerine İlişkin Kavramsal Kategoriler, Frekans ve Yüzdeler

Kavramsal Kategoriler	f	%
Hayır	69	76.7
Tedavi için gidilen ortamda suçlu insanların olması	8	8.9
İş kaybı	6	6.7
Zaman ayırma endişesi	3	3.3
İlgi eksikliği	3	3.3
Aile ilişkilerinde bozulma	1	1.1
Toplam	90	100

Tablo 5 incelendiğinde tedavi ve denetimli serbestliğin tedbirinin olumsuz bir yönü olmadığını belirtenlerin oranı %76.7 iken; uygulamanın olumsuz yönlerinin ise tedavi için gidilen ortamında suçlu insanların olması (%8.9), iş kaybı (%6.7), zaman ayırma endişesi (%3.3), ilgi eksikliği (%3.3) ve aile ilişkilerinde bozulma (%1.1) şeklinde sınıflandığı görülmektedir.

Tedavi ve denetimli serbestliğin tedbirinin olumsuz yönlerini katılımcılar “çalışmaya engel”, “işinden geri kalıyorum”, “buraya geldiğimde veya hastanedeyken birinin görmesi halinde sıkıntı olabiliyor”, “tam anlamıyla ilgilenilmiyor”, “iş yerinde aksaklıklar oluyor” şeklinde ifade etmişlerdir.

Sonuç ve Tartışma

Bu araştırmada uyuşturucu veya uyarıcı madde kullanma nedenleri, tedavi ve denetimli serbestlik tedbiri uygulamalarının etkililiği, kazandırdıkları ve olumsuz yönleri incelenmiştir. Araştırmada uyuşturucu veya uyarıcı madde kullanımının nedenleri daha çok sıkıntıdan kurtulma ve arkadaş ortamından kaynaklandığı görülmektedir. Bu veri, TU-BİM (2007)’im madde kullanım nedeni ilk olarak ilk sırada merak, ikinci sırada arkadaş etkisi, üçüncü sırada ise aile sorunları ve kişisel sorunlar yer aldığını belirttiği araştırma sonucuyla örtüşmektedir. Kasatura (1998) bireylerin uyuşturucu madde kullanmasını, duyduğu sıkıntı ve güvensizliği kendine geçici bir yapay güven sağlayacak bir madde ile yenmeye çalışmasına bağlamaktadır. Ayrıca akran ilişkilerinin böyle kötü bir alışkanlığın

başlaması veya önlenmesinde büyük önem taşıdığını, yeterli psikolojik güçlükte olmayan bir gencin ise arkadaşlarının “bir kereden ne çıkar” telkinleri ile madde alabileceğini açıklamıştır. Akkapulu (2006) bir toplulukta madde kullanımını ne kadar kabul görüyorsa, madde kullanan kişi sayısı da o oranla artacağını vurgulamıştır.

Araştırmada tedavi ve denetimli serbestlik tedbirinden yararlanmakta olan kişilerin çoğunluğunun erkek olduğu görülmektedir. Bu sonuç Kulak (1996)’ın yaptığı araştırmada suç işleyen erkeklerin oranının kadınlardan daha fazla olduğu, Yavuz (2003)’un ise ceza evinde bulunan mahkûmların çoğunluğunun erkek olduğu araştırma sonuçlarıyla benzerlik göstermektedir.

Katılımcıların çoğunluğunun işledikleri suç ile ilgili olarak “pişmanım” ve “suçluyum” görüşünde olmaları tedavi ve denetimli serbestlik tedbiri sisteminin oldukça etkili ve caydırıcı bir uygulama olduğunun göstergesi olarak yorumlanabilir. Bu sonuç Babaoğlu (2008)’un katılımcıların çoğunluğunun denetimli serbestlik sisteminin suç işlemede caydırıcı bir uygulama olarak gördüğü araştırma sonucuyla tutarlıdır.

Uygulamadan yararlanan kişiler cezalarını genellikle topluma yararlı olacak bir şekilde çekmek istediklerini, yaşadıkları yerin ve arkadaş ortamının suçlu davranışları işlemede çok fazla etkili olmadığını belirtmişlerdir. Bu bulgu Yurtseven (2008)’in yaptığı araştırmaya karşıt bir sonuç çıkartmıştır. Yurtseven (2008)’in araştırmasında hükümlülerin %41’nin arkadaşlarının suçlu davranışını tetiklediğini düşündükleri belirlenmiştir. Tedavi ve denetimli serbestlik tedbirinin genelde suçu önlemede etkili olduğu ve yapılan rehberlik hizmetlerinin yeterli bulunduğu tespit edilmiştir. Bireylerin cezalarını topluma yararlı olabilecek şekilde çekmek istemelerinin nedenleri işlerini kaybetmemeleri dolayısıyla ekonomik kayıplar yaşamamaları ve toplumdaki dışlanmamalarına bağlanabilir.

“Tedavi ve denetimli serbestlik tedbiri size neler kazandırdı?” sorusuna verilen olumlu yanıtların frekansı, katılımcıların genel olarak tedavi ve denetimli serbestlik tedbiri uygulamasından memnun olduklarını göstermektedir. Bu sonuç Babaoğlu (2008)’un araştırma sonucuyla örtüşmektedir. Yine bu bulgu Altıntoprak, Akgür, Çoşkunol (2007)’un tedavi ve denetimli serbestlik tedbiri uygulamasının bağımlılığın bir hastalık olduğu konusundaki farkındalığı artırması ve madde bağımlılarının tedavi edilmeleri, izlenmeleri ve topluma kazandırılmaları gerektiğini belirttiği araştırma sonucuyla aynı doğrultudadır. Katılımcıların tedavi ve denetimli serbestlik tedbirinden memnun olmalarının nedenleri, sosyal çevrelerinden koparılmadan cezalarını çekmeleri, aile yaşantılarının devam etmesini ve sağlıklarını kazanmaları olarak gösterilebilir.

“Tedavi ve denetimli serbestlik tedbirinin olumsuz yönleri var mıdır? Varsa bunlar nelerdir?” sorusuna verilen olumsuz cevapların yüzdeliği her ne kadar az olsa da (%23.3) tedavi ve denetimli serbestlik tedbiri uygulamalarından memnun olmayan hükümlülerin olduğunu göstermektedir. Bu veriler Babaoğlu (2008)’un çok az kişinin (%10.34) denetimli serbestlik sisteminin faydalı olmadığını belirttiği araştırma sonucuyla benzerlik göstermektedir. Mancini (2006) denetimli serbestlik sisteminin başarısızlığını düşük sosyo-ekonomik durum, gençlik, medeni hal, istihdam durumu, önceki suç kayıtları, yaş,

eğitim durumu, madde/alkol kullanımı ve denetimin süresi gibi faktörlerle açıklamıştır. 1993 yılında ABD’de Adalet Bakanlığı denetimli serbestlik programının değerlendirilmesini araştırdığında, yeterli gözetim ve eğitim olmaksızın denetimli serbestliğin etkisiz kaldığını, ancak uygun programların sabıkalı kimsenin yeniden suç işleme eğilimi indirildiğini tespit etmiştir (Petersilia, 1998).

Araştırmaya katılan kişilerin tedavi ve denetimli serbestlik tedbiri uygulamasını olumsuz olarak nitelendirmelerinin sebebi hastanede uyuşturucu bağımlısı olup olmadıklarına dair rapor almaya gittiklerinde kötü bir ortamla karşılaşmaları, çalıştıkları kurumdan izin alma sıkıntısı çekmeleri, ilçelerden ve köylerden gelen kişiler için zaman, maddi ve iş kaybı problemleriyle karşılaşmaları olabilir.

Callison (1983), denetimli serbestlik uygulamasının suçluya cezadan kaçma imkanı tanıdığını, toplumun korunması amacına aykırı hareket edildiğini, suçlunun suç işleminde etkisi olan çevreye dönmesine izin verildiğini dolayısıyla, denetimli serbestliğin suçlu davranışı yok etmediğini vurgulamaktadır (akt. Ataç, 2004). Ayrıca Nursal ve Ataç (2006) bu sistemin başarılı olabilmesi için denetim memurlarının kalitesine, iyi yetişmiş personele ve iş yükünün fazla olmamasına bağlı olduğunu ifade etmiştir. Dava yükünün fazlalığının denetimli sistemi uygulamasını aksatacağını söylemiştir.

Araştırmanın sonucunda sıkıntıdan kurtulma, arkadaş ortamı, arayış, özenti ve işsizlik gibi faktörlerin uyuşturucu veya uyarıcı madde kullanmaya neden olduğu, tedavi ve denetimli serbestlik tedbirinin uygulamasının suçu önlemede etkili olduğu, uygulamadan yararlanan kişilere olumlu faydalar sağladığı görülmüştür. Uygulamanın olumsuz yönlerinin ise tedavi için gidilen ortamında suçlu insanların olması, iş kaybı, zaman ayırma endişesi, ilgi eksikliği ve aile ilişkilerinde bozulma olduğu gözlenmiştir.

Bu bulgular doğrultusunda şu öneriler sıralanabilir:

Öncelikli olarak uyuşturucu veya uyarıcı madde kullanım nedenleri dikkate alındığında psikolojik faktörlerin en başta geldiği görülmektedir. Bu bireylere verilecek psikolojik destek ile bu kişilerin yeniden suç işlemesi önenebilir. Bunun için adalet bakanlığında çalışan psikolog, psikolojik danışman, sosyal hizmet uzmanı ve pedagoğ sayısı artırılabilir. Ayrıca denetimli serbestlik uzman personellerin de madde kullanım sebepleri hususunda bilgilendirilmesi ve hizmetiçi eğitimlere alınması yeniden uyuşturucu madde kullanmanın azaltılmasına katkı sağlayacağı düşünülmektedir.

Denetimli serbestlik ülkemizde son yıllarda uygulanmaya başlanmıştır. Dolayısıyla yeteri kadar personel bulunmamaktadır. Hükümlülere yapılacak rehberlik hizmetlerinin daha iyi olması için personel sayısı artırılmalı ve hizmet içi kurslar, seminer ve konferanslarla mevcut personelin eğitimine devam edilmelidir.

Sağlık Bakanlığı uyuşturucu veya uyarıcı madde ile ilgili tedavi kurumlarının sayısı artırılabilir. Böylelikle hükümlülerin daha iyi ortamlarda tedavilerini sürdürmeleri sağlanabilir.

Tedavi ve denetimli serbestlik tedbiri uygulamasının etkililiğinin değerlendirilmesi önleme noktasında önemli ipuçları sunan bu araştırmanın sınırlılıklarından da bahsetmek yararlı olacaktır. Bu araştırma sadece tedavi ve denetimli serbestlik tedbiri alan kişilerle yapılmıştır. Bu durum bulgularının genellenebilirliğini kısıtlamaktadır. Denetimli serbestlik çok geniş bir alanda hizmet vermektedir. Bundan sonraki çalışmalarda denetimli serbestlik sisteminin diğer alanlarında yapılacak çalışmalar uygulamanın etkililiği hakkında daha çok bilgi sahibi olunmasına katkı sağlayacağı düşünülmektedir.

Kaynakça

- Akkapulu, F. (2006). İstanbul Üniversitesi Öğrencilerinin Psikoaktif Madde Kullanma Alışkanlıklarının Etkileyen Bireysel ve Psiko-Sosyal Faktörler. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). İstanbul: İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Altıntoprak, A.E., Akgür, S.A. ve Çoşkunol, H. (2007). “Yasa Dışı Madde Kullanımı Nedeniyle Denetimli Serbestlik Tedbiri Uygulanan Kişilerde Tedavi Uygulamaları ve Toksikolojik Analiz”. Türkiye’de Psikiyatri, 9(3),166-172.
- Ataç, S. (2004). Probasyon Müessesesi. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Kocaeli: Kocaeli Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Babaoğlu, E. (2008). “Denetimli Serbestlik Uygulamalarının Etkililiği, Suçla Mücadelede Anne-Baba Eğitiminin Önemi ve Denetimli Serbestlik Uygulamaları” [Bildiri]. (Ed. Adem Solak). Amasya Sempozyumu 22-24 Mayıs, 2008. ss.217. Amasya.
- Bayram, N. (2009). Sosyal Bilimlerde Spps İle Veri Analizi. Bursa: Özge Kitapevi.
- Bozkurt, A.M. (2008). “Tedavi ve Denetimli Serbestlik Süreci, Suçla Mücadelede Anne-Baba Eğitiminin Önemi ve Denetimli Serbestlik Uygulamaları”, [Bildiri]. (Ed. Adem Solak). Amasya Sempozyumu 22-24 Mayıs, 2008. ss. 279-286. Amasya.
- Clear, Todd-Cole. ve George, F. (1994). American Corrections, Third Edition, California: Belmont.
- Çolak, H. ve Altun, U. (2006). “Denetimli Serbestlik Kavramının Yaptırım Teorisi ve Penolojik Bakımdan Tahlili İle Pozitif Hukukumuzdaki Düzelmeler”. Erişim Tarihi: 23.12.2009, http://www.yayin.adalet.gov.tr/dergi/25_sayi.htm
- Duman, N. (2009). Hakkında Denetimli Serbestlik Tedbiri Verilmiş Olan Uyuşturucu Madde Kullanan Hükümlülerde Psikosomatik Düşünce Biçiminin Rorschach Testi İle İncelenmesi. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). İstanbul: İstanbul Üniversitesi Adli Tıp Enstitüsü Sosyal Bilimler Anabilim Dalı.
- Ellsworth, T. (1990). “A Study of Postprobation Recidivism Among Five Hundreded Federal Offenders”. Federal Probation, 19,10-16.

Florida Department of Juvenile Justice. (2009). "What is probation." Erişim Tarihi: 08.07.2011, <http://www.djj.state.fl.us/Parents>.

Güngör, H. (2008). "Denetimli Serbestlik Uygulamalarının Etkililiği, Denetimli Serbestlik Nedir?" [Bildiri]. (Ed. Adem Solak). Amasya Sempozyumu 22-24 Mayıs, 2008. ss.227. Amasya.

İpek, K. (2005). Türkiye’de Denetimli Serbestlik Hizmetlerinin Geliştirilmesi Semineri. (Tercümeçiler Nursal, N. ve Polat, E.). Adalet Bakanlığı Ceza ve Tevkifevleri Genel Müdürlüğü Dış İlişkiler Dairesi Başkanlığı, 25-28 Ocak, Ankara.

Karasar, N. (2005). Bilimsel Araştırma Yöntemi. (12.Baskı), İstanbul: Nobel Yayınları.

Kasatura, İ. (1998). Gençlik ve Bağımlılık. İstanbul: Evrim Yayınları.

Kulak, H. (1996). Kasten Adam Öldürme Suçu Faillerinin Kişilik Yapıları Sosyo-Demografik Özellikleri. (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). İstanbul: İstanbul Üniversitesi Adli Tıp Enstitüsü Sosyal Bilimler Anabilim Dalı.

Mancini, A.R. (2006). The Influence of Probation Officers’ and Probationers’ Gender, Ethnicity, and College Major on Probation Officers’ Court Recommendations. (Doctor of Psychology). Texas: Lake University.

Nursal, N. (2002). Uluslararası Cezaevi Standart Kuralları ve İlgili Sözleşmeler. Ankara: Adalet Bakanlığı Ceza ve Tevkifevleri Genel Müdürlüğü, Yayın İşleri Dairesi Başkanlığı Eğitim Serisi:11.

Nursal, N. ve Ataç, S. (2006). Denetimli Serbestlik ve Yardım Sistemi. Ankara: Yetkin Yayınları.

Petersillia, J. (1998). "Probation in the United States Part II". Perspectives, 22 (3), 42–49.

Sims, B. ve Jones, M. (1997). "Predicting Success or Failure on Probation: Factors Associated with Felony Probation Outcomes". Crime & Delinquency, 43,314–327.

Scoobey, B.W. (2006). The Journey to Expertise: Path Ways Toex Pert Knowledge Traveled by Texas Juvenile Probation Officers. (Doctor of Degree). Texas: Texas StateUniversity.

Smith, D. (2001). "Probation and Training". British Journal of Social Work, 31(4), 2–641.

TCK (2010). "Türk Ceza Kanunu Madde Gerekçeleri". Erişim Tarihi: 02.01.2010 <http://www.mevzuat.adalet.gov.tr>

TUBİM (2007). "2007 Türkiye Uyuşturucu Raporu." Erişim Tarih: 12.01.2010 <http://www.tubim.gov.tr>

Waller, J.T. (2003). The Effectiveness of Probation on West Virginia: A Study Examining The Practices and the Views of Probation Officers on West Virginia. (Unpublished Master of Science). Marshall University.

Whitehead, J.T. ve Braswell, M.C. (2000). "The Future of Probation: Reintroducing The Spiritual Dimension into Correctionall Practice". *Criminal Justice Review*, 25 (2), 207-233.

Yavuz, Y. (2003). Uyuşturucu Madde Suçu Nedeniyle Türkiye Cezaevlerinde Bulunan Mahkûmların Profili. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). İstanbul: İstanbul Üniversitesi Adli Tıp Enstitüsü, Sosyal Bilimler Anabilim Dalı.

Yıldırım, A. ve Şimşek, H. (2008). Nitel Araştırma Yöntemleri. Ankara: Seçkin Yayınları.

Yurtseven, S.S. (2008). 30.12.2005-15.06.2007 Tarihleri Arasında İstanbul Kadıköy Denetimli Serbestlik ve Yardım Merkezi Şube Müdürlüğünde İşlem Gören Dosyaların Retrospektif İncelenmesi. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). İstanbul: İstanbul Üniversitesi.